

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๘

ใครเคยสมหวังเพราะตันทา

คำว่าธรรมมีความละเอียดมากเกินกว่าจะคาดจะหมาย จะคิดจะตันจะเดาใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าจิตไม่ไปสัมผัสเองจะไม่รู้ว่าธรรมคืออะไรเลย นับแต่สมาธิธรรมซึ่งเป็นธรรมขั้นพื้นฐาน ๆ ขึ้นไปจนกระทั่งถึงธรรมขั้นวิมุตติหลุดพ้น เป็นความละเอียดลอบเข้าไปโดยลำดับตามขั้นของตน ๆ คำว่าโลกกับธรรมนี่คือจอมปราชญ์ผู้รู้รอบขอบชิดในธรรมทั้งหลายอย่างประจักษ์และสมบูรณ์เต็มที่ในพระทัย คือพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ แล้ว จึงได้ให้นามว่าธรรม อันเป็นคู่เคียงของโลก

คำว่าโลกนี้มีทั้งฝ่ายธรรม มีทั้งธรรมแทรกอยู่ด้วยกัน สัตว์ทั้งหลายจึงมีการแสดงกิริยาชั่วและดีอยู่เป็นประจำ เพราะคำว่าโลกมีได้ทั้งสอง ฝ่ายธรรมก็แสดงออกมาได้ ฝ่ายอธรรมก็แสดงออกมาได้ ส่วนคำว่าธรรมล้วน ๆ นั้นจะสัมผัสได้จากหัวใจ และแสดงได้ประจักษ์เฉพาะใจเท่านั้น ใจเป็นผู้แสดงได้ ใจเป็นผู้สัมผัสรับรู้ ใจเป็นผู้ทรง จึงเรียกว่าธรรม ธรรมนี้แลที่เป็นพื้นฐานให้โลกได้รับความร่มเย็น พอพักผ่อนหรือพอยับยั้ง พอมีเกาะมีดอนให้สัตว์ทั้งหลายได้อาศัยพึ่งพิง ในเวลาจำเป็นจริง ๆ ก็พอได้เกาะพอได้ยึด เหมือนอย่างความแผดเผาของอธรรม มีมากมีน้อยแสดงขึ้นภายในกายในจิตของสัตว์โลก แผดเผากายจิตของสัตว์โลก ก็ย่อมมีธรรมเป็นเครื่องบรรเทา เป็นเครื่องรักษา เป็นเครื่องพึ่งพิง พอปลดเปลื้องหรือบรรเทากันไปได้เป็นระยะ ๆ

หากไม่มีธรรมเลย ไม่มีโลกใดที่จะร้อนยิ่งกว่าโลกของสัตว์ที่ปราศจากธรรม มีแต่โลกล้วน ๆ แสดง ก็คือมีแต่ธรรมล้วน ๆ แสดงแผดเผา เหมือนกับว่ามีแต่ไฟอย่างเดียว ไม่มีน้ำเป็นเครื่องดับไฟบ้างเลย นั่นแหละโลกร้อนมากตรงนั้น นี่พูดพอเป็นแนวทางให้ท่านนักปฏิบัติทั้งหลายได้ โอปนยิโก น้อมเข้ามาสู่ใจของเรา ในระยะที่ไม่รู้ภาษาภาษาอะไรเลย สนใจไปตามอำนาจแห่งความดึงดูดหรือความจูดลากของอธรรม โดยถ่ายเดียว ย่อมจะแสดงความทุกข์ความลำบาก แล้วถูกจูดลากไปสู่ความทุกข์ความทรมาน โดยเอาความหวังมาหลอกไปเรื่อย ๆ ไม่มียับยั้ง ไม่มีเขตไม่มีแดนเลย นี่คือเรื่องของอธรรมเป็นอย่างนี้ และในระยะนั้นแลเป็นระยะที่มีความทุกข์ความลำบากมากภายในจิตใจของสัตว์ของเรา

ระยะใดพอเราได้มีความระลึกอยู่ในอรรถในธรรม มีสติเป็นเครื่องรักษา มีปัญญาเป็นเครื่องกลั่นกรองพิจารณา ระยะนั้นหรือเวลานั้น ถ้าเป็นโรคก็เท่ากับได้ยารักษาหรือบรรเทากันไปได้โดยลำดับเพราะยา นี่หมายถึงบุคคลแต่ละคนคือเรานักปฏิบัติแต่ละองค์ละรูปละรายนี้ ดูเอาตรงนี้

ถ้าเวลาใดสติไม่มี สติล้มลุกคลุกคลานมาก ปัญญาหาทางเกิดไม่ได้เลย เพราะ กระแสของกิเลสมันพัดมันผัน เวลานั้นความทุกข์ภายในจิตใจมาก ร้อนก็ร้อนมาก ความส่ายสั่น ความว้าวุ่นขุ่นมัวทุกอย่าง แล้วรวมลงไปก็เป็นกองทุกข์ รวมอยู่ในดวงใจที่หาสติหาปัญญาเครื่องต้านทานไม่ได้ นั่นแล เพราะกระแสของกิเลสตามปกติ แล้ว มีความรุนแรงอยู่โดยลำพังตนเองเสมอ นอกจากไม่แสดงผาดโผนอยู่เรื่อย ๆ เท่านั้นในวงผู้ปฏิบัติ เพราะได้อาศัยธรรม สติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม เป็นต้น เป็นเครื่องกำจัดปิดเป่ากันอยู่ ไม่ปล่อยให้ฝ่ายอธรรมทำหน้าที่ของตนโดยถ่ายเดียว จึงพอพิศพอเหวี่ยงกันไปได้ แม้จะล้มลุกคลุกคลานหรือได้รับความทุกข์ความลำบาก ก็ยังมีหวังที่จะสงบตัวลงเพราะอำนาจแห่งธรรมพาให้สงบ นี้ได้เคยพูดให้บรรดาท่านทั้งหลายฟังเพราะเคยอยู่ด้วยกันมานาน การพูดทั้งนี้พูดเพื่อเป็นคติได้ยึดได้ถือเป็นหลักเป็นเกณฑ์ ไม่ได้พูดเพื่อความโอ้อวดแต่ประการใด

ดังพระพุทธเจ้าท่านทรงแสดงธรรมให้บรรดาสาวกหรือแก่ผู้ใดก็ตาม บางครั้งทรงยกพระองค์ขึ้นเป็นหลักเป็นประธาน เป็นตัวประกัน นั่นไม่ใช่พระองค์ตั้งใจจะประกาศหรือโอ้อวดพระองค์เองให้โลกทั้งหลายได้เห็น ว่า พระองค์นี้เป็นผู้อัศจรรย์ด้วยการโอ้อวด ไม่ได้อัศจรรย์ด้วยความจริง แต่ความจริงพระพุทธเจ้าทรงประกาศความจริงอันเด่นในพระทัยทั้งฝ่ายเหตุและฝ่ายผล ให้เป็นคติตัวอย่างและเป็นวิถีสู่ทางเดินให้บรรดาสัตว์ทั้งหลายได้ยึดได้นำไปปฏิบัติ นั่นแล ไม่ได้มีการโอ้อวดแม้เม็ดหินเม็ดทรายเข้าไปแทรกเลย

เพราะธรรมที่แสดงออกมาและพระทัยที่มีความมุ่งหวังต่อสัตว์นั้น เป็นพระทัยที่เต็มไปด้วยเมตตาล้วน ๆ จึงแสดงออกมาด้วยวิธีการใดที่สัตว์โลกหรือผู้มาสดับตรับฟังแต่ละพวกแต่ละคณะ แต่ละบริษัทบริวาร จะได้เข้าอกเข้าใจได้เป็นคติเครื่องยึดเหนี่ยวจากพระองค์ไป พระองค์ย่อมจะแสดงอุบายวิธีการนั้น ๆ เพื่อให้ท่านเหล่านั้นได้ยึดเป็นวรรคเป็นตอนหรือเป็นขณะ ๆ ไป

เพราะฉะนั้นการแสดงของพระพุทธเจ้าจะเป็นวิธีใดก็ตาม เช่น การยกพระองค์ขึ้นเป็นสักขีพยานก็ตาม จึงไม่มีคำว่าโอ้อวดพระองค์โดยเจตนาแฝงอยู่แม้ชนิดหนึ่งเลย แต่เป็นเรื่องของพระเมตตาล้วน ๆ ที่เกิดขึ้นในพระทัย ที่เป็นอยู่ในพระทัย ว่าทำอย่างไรสัตว์ทั้งหลายจึงจะได้อุบายได้แนวทาง หรือเรยี่นมือไปจึงจะจับมือเราได้ เพื่อเราจะได้จุดได้ลากขึ้นมาจากหล่มลึก พระองค์จึงได้ใช้อุบายต่าง ๆ ตามพระสติกำลังความสามารถของศาสดาองค์เอกนั้นแล

ไม่ว่าศาสดาองค์ใด พระทัยจะเต็มไปด้วยพระเมตตาอันฟ้าเหลือแผ่นดินไปหมด ไม่มีอะไรเป็นประมาณได้เลย ไม่มีอะไรวัดไม่มีอะไรดวงในพระเมตตาของพระ

พุทธเจ้าแต่ละพระองค์ นั้นละการแสดงออกของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ จึงแสดงออกด้วยลวดลายของศาสดาที่เต็มไปด้วยพระเมตตาแก่บรรดาสัตว์ทั้งหลาย ให้ได้รับเป็นที่พึงพอใจตามสติกำลังความสามารถ หรือว่าภาชนะแห่งใจของตน อานาจวาสนาของตนจะรับได้มากน้อยเพียงไร ก็ตักตวงไปเต็มสติปัญญาความสามารถของตน

ที่เราเกี่ยวข้องกับหมู่มุชชะเราก็มีอย่างนั้นเหมือนกัน เราพูดได้อย่างองอาจกล้าหาญภายในความจริงที่เต็มอยู่ในหัวใจนี้ว่า เวลาล้มลุกคลุกคลานไม่เป็นท่าเราก็เคยเป็นมาแล้ว ได้พูดให้หมู่เพื่อนฟัง จนถึงนั่งหายใจแฉ่ว ๆ เพราะถูกกิเลสมันย่ำยีตีแหลก ไม่มีสติปัญญาใดที่จะโผล่ขึ้นมาต่อสู้กับมันได้ แหลกไปหมด ถ้าจะยกเป็นข้อเปรียบเทียบก็ยกมิดขึ้นมาถูกมันปิดลงไป มิดขาดสะบั้นลงไป มิดเป็นเหล็กทั้งแท่งไม่น่าจะขาด แต่ขาดลงไปเพราะพลังของมัน เพราะอำนาจของกิเลสมันเชี่ยวชาญจัดขนาดนั้น นี่เวลาธรรมะเราอ่อนเปียกยกอะไรขึ้นมาไม่เป็นท่า เดินจงกรมก็เดินสักแต่ว่าทำก้าวเดินไปเช่นนั้น เหมือนกับคนทั้งหลายเขาเดินตามแผ่นดินสถานที่ต่าง ๆ ไม่ได้มีแปลกอะไรเลย เพราะสติปัญญาถูกมันปิดมันตีออกหมด นั่งกลืนน้ำลายอยู่ นี่ก็เป็นมาแล้ว

แต่สำคัญที่ความพยายามไม่ลดละ ถ้าลงมีความท้อถอยน้อยใจอ่อนแอแล้วจะล้มละลายไปเลยหาทางฟื้นตัวไม่ได้ แต่นี้เดชะไม่เป็น ถึงจะเป็นขนาดไหน ความมุ่งมั่นที่จะต่อสู้ที่จะเอาให้ได้นี้ยังมีอยู่เต็มหัวใจ พยายามให้แพ้ว เวลาแพ้วเวลาไม่เป็นท่า เอ้า ยอม เวลาล้ม ๆ แต่ว่าล้มด้วยการจะลุก แพ้วด้วยการจะเอาให้ชนะ หมุนไปหมุนมาอยู่เช่นนั้น

วิธีการที่ฝึกกรรมาก็หลายแบบหลายฉบับ เพราะอยากรู้ อยากเห็น อยากให้จิตมีความสงบร่มเย็น อยากให้จิตมีความเฉลียวฉลาดคล่องแคล่วด้วยปัญญา ตามครูบาอาจารย์ท่านแนะนำสั่งสอนเรามา เห็นอยู่ต่อหน้าต่อตา รู้อยู่ประจักษ์ใจว่า โอวาทคำสั่งสอนของท่านนั้นฉลาดแหลมคมมาก กระหม่อมยืมย่อง ฟังในบทใดบาทใดไม่เคยเบื่อภายในจิตใจ เป็นแต่เพียงกิเลสไม่ให้โอกาสที่จะดำเนินตนให้เป็นไปตามแถวธรรมที่ท่านแสดงให้ด้วยความเมตตาเท่านั้น แม้เช่นนั้นก็ไม่ลดละพยายาม

วิธีการฝึกอบรมก็หาวิธีการหลายด้านหลายทาง เช่น อดนอนนี้ก็เคยอดทดลองดู ๒ คืน ๓ คืน ไม่นอนก็ลองดู ไม่เป็นท่ารู้เจ้าของ คือมันท้อไปหมด ในหัวสมองไม่ทำงาน สติไม่ค่อยดีคอยแต่จะหลับ ไม่ดีไม่ถูกก็รู้ เพราะทดลองทำด้วยความตั้งสติจริง ๆ แต่มันก็ท้อไปได้ทั้ง ๆ ที่เราตั้งสติด้วยวิธีการไม่นอน เดิน นั่ง นิ่งมันก็จะหลับ เดินก็คอยโซซัดโซเซคอยแต่จะว่างเหงาคอยแต่จะหลับ ไม่เป็นท่า อ้อ วิธีนี้ไม่เป็นเรื่อง ไม่เป็นท่าแหละสำหรับเรา ต้องได้งัด เดินมาก ๆ ดีหน่อย เคย

แต่สุดท้ายก็มาถูกกับผ่อนอาหาร ก้าวเข้าสู่ความอดอาหาร พอผ่อนเข้าไปใจก็รู้สึกว่ามีอาการเบาบาง ความคึกความคะนองของร่างกายที่ติดฝิ่งฝ้าง ๆ อยู่ภายในตัวพร้อมที่จะรับสิ่งที่เสริมมาจากใจ ได้แก่ราคะตัณหาอยู่ตลอดเวลาที่เบาบาง ในขณะที่ผ่อนอาหารและอดอาหาร เพราะกำลังของกิเลสตัณหาอาสวะภายในจิตใจไม่มีมาก เนื่องจากร่างกายอ่อนลงไป ไม่มีเครื่องเสริม ที่นี้สติปัญญาที่ค่อยเสริมตัวกันขึ้นมาได้

พยายามฝึกฝนอบรมหลายครั้งหลายหนก็จับเงื่อนไขได้ จับได้ถึงขนาดที่ว่าในเวลาอดอาหารก็วันก็ตาม ๗-๘ วัน ๙ วันก็ตาม สติไม่พลอเลยในเวลาอด นั้น ระลึกอะไรทั้งหมด ๆ แต่พอกลับมาฉันไม่กี่วันมันก็ทันบ้างไม่ทันบ้าง สุดท้ายก็ไม่ทัน นี่เรารู้ แต่ก็วิธีนี้เท่านั้นที่จะพอบำบัด พุดให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยก็คือว่า คนอยู่ในวัยอย่างเรา ๆ ท่าน ๆ นี้ ราคะตัณหาจะแสดงอาการรุนแรงมากกว่ากิเลสประเภทอื่น จึงต้องได้ใช้ความอดความทน ความอดอาหารผ่อนอาหารลงไปเรื่อย ๆ เพื่อตัดกำลังของราคะตัณหาที่จะอาศัยร่างกายนี้เป็นเครื่องเสริมจิต เป็นเครื่องมือที่ทันสมัยของจิต อดไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้อุบาย จิตก็ค่อยสงบตัวเข้าไป

สติปัญญาเราใช้เสมอ สำหรับการอดนี้เป็นเพียงอุบายอันหนึ่ง แต่เราไม่ได้เอามรรคเอาผล เอาสมาธิสมาบัติ เอาปัญญา เอาวิมุตติหลุดพ้นจากการอดอาหาร เอาด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ซึ่งอาศัยวิธีการแห่งการอดอาหารนี้เป็นปួយช่วยแต่อุบายของสติปัญญานั้นเท่านั้น สุดท้ายมันก็ได้ประโยชน์ขึ้นมาโดยลำดับลำดับ เห็นได้ชัดภายในตัวเอง จากนั้นก็ก้าว จิตที่มันตื่นมันติดจนไม่มีวันมีคืน ยืนเดินนั่งนอนไม่ว่า มันติดตลอดเวลา นั้นสงบตัวลงไปเพราะไม่มีกำลังเสริม เนื่องจากตัดปัญหาหรือตัดกำลังของมันลงด้วยวิธีการอย่างนี้ เพราะการอดอาหารยอมไม่ยุ่งเหยิงหาหวานอน อดไปหลายวันเท่าไรความยุ่งเหยิงหาหวานอนก็มีน้อย น้อยลง ๆ คืนหนึ่งหลับชั่วโมง ๒ ชั่วโมงพอแล้วที่นี้ก็มิแต่เรื่องความเพียร มีแต่เรื่องสติปัญญาตั้งตัวอยู่เรื่อย ๆ

การพิจารณาทางด้านปัญญาเป็นของสำคัญ ที่จะทำให้จิตก้าวออกสู่ธรรมความเยือกเย็นไปได้โดยลำดับ สมาธิเมื่อปรากฏขึ้นมาก็ทำให้จิตสงบร่มเย็นไม่วุ่นวายส่ายแส่จิตอึดตัว เหมือนเรารับประทานอิม สบาย จิตอึดตัวก็คือว่าอิมอารมณ์ของกิเลสตัณหาอาสวะประเภทต่าง ๆ ไม่ไปเกี่ยว เนื่องจากธรรมได้บรรจุเข้าสู่จิต คือ สมาธิธรรม สมถธรรม บรรจุเข้าสู่ใจ ใจย่อมมีความสงบ เมื่อใจได้รับความสงบ ได้อาหารคือธรรมารสแล้วย่อมเย็นสบาย นั้นละนำออกพิจารณาพิจารณา

คำว่าพิจารณา-พิจารณาอย่างไร อันนี้เราก็ได้ยินแต่ชื่อ แต่ก่อนคำว่าสมาธิก็มีแต่ครูอาจารย์สอนให้ฟัง สอนอยู่ตลอดเวลา ไร่เราจะทำให้เป็นสมาธิก็เป็นไปไม่ได้ มีแต่ความฟุ้งซ่านวุ่นวายแทนสมาธิ มีแต่ความทุกข์ความลำบากแทนความสุข สุดท้ายมัน

ก็ปรากฏขึ้นมาดังที่กล่าวนี้ พอเลยจากลุ่มลูกคูกคูลานมาก็เป็นความสงบความเย็น จิตใจพอได้มีที่ปลงที่วาง เพราะจิตไม่วุ่นวุ่นมัวตลอดเวลา เหมือนฟุตบอลที่ถูกเตะกลิ้งอยู่ตลอดย่อมมีพัก จากนั้นให้ใช้ปัญญา พอเราใช้ปัญญา การใช้ปัญญานี้แล้วแต่อุบายวิธีของแต่ละราย ๆ เราจะถือครูถืออาจารย์ ถืออุบายของท่านผู้ใดมาเป็นแบบโดยเฉพาะไม่ได้ ถือก็ถือ แต่อุบายวิธีการที่เราจะนำมาใช้จำเพาะเรา ให้เป็นเทคนิคอุบายของตนเองนั้นละเป็นของสำคัญ ควรจะนำออกมาใช้หาอุบายพิจารณา

เรื่องสกลกายนี้เป็นของสำคัญมากสำหรับจิตที่อยู่ในชั้นหยาบ ชั้นที่จะไต่ต่อ รากะ โทสะ รากะตัณหาที่ร่างกายเป็นของสำคัญ พิจารณาภายนอกก็ตามภายในก็ตาม พิจารณาให้ได้อุบายต่าง ๆ หาวิธีการที่ใจของเราจะสะดุดด้วยปัญญา เมื่อปัญญาแหง่เข้าไปตรงไหน พิจารณาอุบายใดเข้าไป จิตเกิดความสดสังเวชขึ้นมา นั่นเป็นอุบายที่ถูกต้อง แต่อุบายของปัญญาเราจะนำมาใช้ให้เป็นอันเดียวแบบเดียวฉบับเดียว ดังที่เราเคยทำได้รับผลมาแล้วนั้นไม่ได้ จำต้องผลิตขึ้นมาเรื่อย ๆ เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

เรื่องปัญญาต้องให้เป็นปัจจุบัน เราจะไปคิดว่าเอาอดีตที่เคยเป็นมาแล้วได้ผลมาแล้ว มีความแยกคายอย่างนั้น ๆ จะมาทำให้เป็นความแยกคายในวงปัจจุบัน โดยยึดนั้นมาเป็นสัญญาไม่ได้ มันกลายเป็นสัญญาไปเสีย เรียกว่าเป็นปริยัติไปเลยไม่เป็นปฏิบัติ ให้นั้นเข้ามาสู่ปัจจุบัน

อุบายวิธีการพิจารณาสติปัญญาให้เป็นขึ้นภายในตัวเอง หาอุบายคิด เอ้า จะว่า อนิจจัง ก็ให้จิตมุ่งต่อ อนิจจัง จริง ๆ พิจารณาดูแต่ละสภาพ ๆ ให้เป็นความแปรสภาพ เพราะหลักธรรมชาติมันแปรอยู่แล้ว ทุกข์ อนตตา เหมือนกัน เรื่องอสุภะอสุภังนี้เป็นของสำคัญมาก จิตอยู่ในขั้นนี้ควรจะเจริญอสุภกรรมฐานปฏิกุศลโสโครก เอ้า ให้พิจารณา

เราอย่ากำหนดเวล่ำเวลา อย่ากำหนดเที่ยวของการพิจารณา ว่าได้เท่านั้นเที่ยวเท่านั้นเที่ยว นั้นเป็นการคิดการคาดคะเน การเดาการหมายเอา ไม่ใช่ทางของผู้ปฏิบัติ ไม่ใช่วิถีทางแห่งการปฏิบัติ ให้ใช้ในวงปัจจุบัน สติปัญญาให้เกิดขึ้นในวงปัจจุบัน จะเป็นเรื่องอสุภะใดก็ดี หรือ อนิจจัง ทุกข์ อนตตา อันใดก็ตาม ให้เกิดขึ้นในปัจจุบันของตัวเอง ๆ เราจะพิจารณารูปนอกก็ได้ รูปในก็ได้ไม่สำคัญ เพราะสมุทัยเป็นไปได้ทั้งข้างนอกข้างใน ถ้าสำคัญมันหมายว่าสวयวามตรงไหน นั่นแหละสมุทัยเกิดขึ้นที่ตรงนั้น จะเป็นนอกก็ตาม ในก็ตาม สำคัญตนว่าสวयวามก็เกิดสมุทัยขึ้นมาที่นี้ สำคัญข้างนอกว่าสวयวามว่าน่ารักใคร่ชอบใจ ก็เป็นสมุทัยขึ้นที่นั่น

เพราะฉะนั้นการพิจารณาด้วยมรรค เพื่อให้เป็นมรรคโดยทางสติปัญญา ว่าสิ่งนั้นไม่เที่ยง สิ่งนั้นแปรสภาพ สิ่งนั้นเป็นกองทุกข์ สิ่งนั้นเป็นกอง อนิจจัง เป็น ทุกข์ เป็น

อนาคต สิ่งนั้นเป็นธาตุ เป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ ฝันว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล ว่า เป็นหญิงเป็นชาย ว่าเป็นของสวยของงามไปทำไม นี่คือเรื่องของมรรค เมื่อพิจารณา หลายครั้งหลายหนซ้ำ ๆ ซาก ๆ ไม่ให้จิตไปไหน ให้หยั่งลงสู่มรรคคือทางเดิน เพื่อ ทะลุปรุโปร่งในความจริงทั้งหลาย ว่าเป็นธาตุแท้ เป็น อนิจจัง แท้ เป็น ทุกข์ แท้ เป็น อนาคตา แท้ แห่งธาตุแห่งชั้นของเราและธาตุชั้นของใครก็ตาม จิตย่อมจะปลอดโปร่ง โลงไปโดยลำดับลำดับ นี่คืออุบายวิธีแห่งการพิจารณาทางด้านปัญญา

ลำดับที่เรื่องของปัญญา ต้องคิดต้องค้นขึ้นมาให้เป็นปัจจุบันโดยลำดับ ๆ โดยเฉพาะ ๆ เราจะไปยึดอดีตเข้ามาเป็นวงปัจจุบันนั้นไม่ได้ นอกจากจะเป็นวงปัจจุบันเป็น ปัจจุบันของตัวเอง เราไปคิดไปคาดมาให้เป็นอย่างเมื่อวานนี้ เป็นอย่างวานช้านี้ไม่ได้ นั้นไม่ถูก หากว่าจะเป็นตรงกันก็ตาม ก็ให้ตรงในหลักธรรมชาติในหลักปัจจุบันที่ตรง กันเองก็ให้มันเป็น อันนั้นไม่ผิด คือเป็นปัจจุบันโดยแท้ นี่หลักสำคัญในการพิจารณา

เมื่อก้าวเข้ามาถึงขั้นปัญญานี้แล้ว ความลุ่มลुकคลุกคลานเริ่มหายไปจางไปแล้ว เราก็ทราบทำไมจะไม่ทราบ ความลุ่มลुकคลุกคลานเป็นเพราะอำนาจของกิเลสมันตะ ม่นถึบมันยันไม่ใช่อะไรละ ที่มันสงบตัวเพราะการชำระสะสาง ความตะความดัน ความก่อกวนของกิเลสด้วยอรรถด้วยธรรม ด้วยสมาธิธรรม วิริยธรรมและปัญญาธรรม กำจัดกันไปโดยลำดับ ๆ สิ่งเหล่านี้ก็สงบตัวลงไป ๆ ใจก็มีความกล้าหาญชาญชัยขึ้นมา ยิ่งพิจารณาโดยทางปัญญาเห็นแจ่มแจ้งเข้าไปโดยลำดับมากขึ้นเพียงไร สติปัญญายิ่ง จะก้าวตัวออกไปเรื่อย ๆ กว้างขวางออกไปเรื่อย ละเอียดล่อเข้าไปเรื่อย ความพาก ความเพียรหมุนตัวไปโดยลำดับลำดับ นั้นละที่นี้คำว่าความเพียรเป็นยังไงเราก็จะรู้ สติ เป็นยังไง ปัญญาเป็นยังไง ที่ท่านสอนไว้ตามตำรับตำรา หรือครูอาจารย์ท่านสอนอยู่ ตลอดเวลานั้นเป็นยังไง ของท่านท่านสอนออกมาตามความจริงของท่านแท้ ๆ ความจริงของเราที่รู้เป็นยังไง ให้มันเห็นด้วยการปฏิบัติของเรา

เมื่อปรากฏว่า อ้อ สติเป็นอย่างนี้ ปัญญาเป็นอย่างนี้ คำว่า อนิจจัง เป็นอย่างนี้ ทุกข์ เป็นอย่างนี้ อนาคตา เป็นอย่างนี้ อสุภะอสุภัง เป็นอย่างนี้ให้เห็นในใจของเรา มัน ถึงจะถอนกิเลสได้ เพียงคาดเพียงหมายเฉย ๆ เพียงบรรเทาไปเท่านั้น เดียวก็กำเริบ เสิบสานขึ้นมาอีกไม่เป็นทำเป็นทางอะไร ให้มันเห็นประจักษ์ ๆ ซิ เมื่อเห็นประจักษ์ แล้วไม่ต้องบอก มันจะหนาแน่นยิ่งกว่ากำแพง ๗ ชั้นก็ตามเถอะ ใ้เรื่องของกิเลสตัณหาณะพังไปหมด จะทนสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรนี้ไปไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้เพียร ภาวิโต พหุลิกโต ทำให้มากเจริญให้มากอย่า ลดอย่าละ อย่าไปอ้างกาลอ้างเวลา อ้างสถานที่ หรือเท่านั้นที่เกี่ยวเท่านั้นที่เกี่ยว นั้นไม่ใช่

เรื่องของธรรม เป็นเรื่องของกิเลสหลอกให้เราหลงให้เราเพลิน หยิ่งอยู่ในความสำคัญของตนเท่านั้นไม่ใช่เป็นความจริงอันใดเลย ให้พิจารณา

นี่พูดถึงเรื่องความล้มลุกคลุกคลาน มันล้มมาเสียก่อนนั่นแหละ ให้ทราบไว้ว่าล้มได้ลุกได้ ถ้ายังมีความเพียรอยู่แล้วต้องลุกได้แน่ ๆ เกรียงไกรขึ้นไปเรื่อย ๆ เชี่ยวชาญเรื่อย ๆ คล่องตัวเรื่อย ๆ สติปัญญา จนกลายเป็นสติปัญญาอัตโนมัติ ฟังซิ มีสด ๆ ร้อน ๆ อยู่ในหัวใจเราผู้มีความเพียรนี้ไม่อยู่ไหนนะ อย่าไปคาดคิดว่ามีอยู่กับพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ๆ สาวกองค์นั้น ๆ ในครั้งนั้น ๆ สถานที่นั้น ๆ นั่นเป็นเรื่องของท่าน เป็นทุกข์ของท่าน เป็นสมุทัยของท่าน เป็นมรรคของท่าน เป็นนิโรธของท่าน เป็นมรรคผลนิพพานของท่านต่างหาก นี่เป็นของเรา พิจารณาอยู่นี้

ทุกข์เกิดขึ้นภายในใจ เพราะสมุทัยเป็นเครื่องผลักดัน เป็นเครื่องก่อเหตุขึ้นมา ก็อยู่ในใจของเรา ตัวสมุทัยความฟุ้งเพื่อเห่อเหิม ความลืมนื้อลืมนัวเป็นตัวเป็นต้น ก็อยู่ในใจของเรา มรรคหรือสติปัญญาศรัทธาความเพียร หวดกันลงไป ฟาดฟันหัน แผลกกันลงไป ก็เป็นมรรคของเราอยู่ในใจของเรา ทุกข์ดับไปโดยลำดับเพราะอำนาจแห่งสติปัญญาศรัทธาความเพียร ก็เป็นนิโรธคือความดับทุกข์ของเราเอง นี่เป็นสมบัติของเราโดยแท้ ดูตรงนี้อะไปดูที่อื่นนักปฏิบัติ สด ๆ ร้อน ๆ อยู่ นี้ กิเลสก็มีอยู่สด ๆ ร้อน ๆ ประกาศทำลายตลอดเวลา ทำลายเรา สติปัญญาเมื่อเราได้ผลิตขึ้นมาก็ทำลายกับกิเลสอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน จะมีอดีตอนาคตที่ไหนด

สังขารถ้าลงเรายังไม่ตายย่อมเป็นปัจจุบันตลอดเวลาทั้งกับเรา ถ้าตายแล้วหมดคุณค่า จะเป็นอดีตอนาคตก็ไม่มี ความหมายทั้งนั้นแหละคนตายแล้วนะ ถ้ายังไม่ตาย และเป็นผูปฏิบัติอยู่แล้ว จะได้เห็นสังขารอย่างประจักษ์ภายในองค์แห่งความเพียรของเรา มีจิตเป็นสถานที่หรือเป็นเวทีทำหั้นกับกิเลสทั้งหลายไม่มีที่อื่น เราอย่าคาดอย่าหมาย เรื่องของกิเลสที่นั่นผลักดันออกไปทั้งนั้นแหละ ที่จะให้ออกจากร่องรอยของธรรมนี้มีตลอดเวลาให้ระวัง

อันนี้เราเป็นไปตามมันอยู่ตลอดเวลา เราก็ไม่ทราบว่าเป็นอุปายวิธีการของกิเลส มันผลักดันเราออกจากร่องรอยแห่งธรรม แล้วกว้านเข้าไปสู่เงื้อมมือของมัน เราก็ไม่รู้ โดยอ้างว่าเราอำนาจวาสนาน้อย เราเป็นคนบาปหนาสาโหด มีนิสัยน้อยวาสนาน้อย เป็นคนที่คนล้าสมัย แล้วก็ทิ้งไปให้ออดีตอนาคตยุ่งไปหมด ทิ้งไปกับครั้งพุทธกาลบ้าง อดีตล่วงมาแล้วเป็นยังไง ๆ สมัยปัจจุบันนี้เป็นยังไง ๆ ความหมดหวังเลยมาอยู่กับเรา ความสมหวังกิเลสเอาไปกินหมด ความหมดหวังกิเลสยัดเข้ามาใส่เรา ส่วนเรื่องที่มีมันจะกินมันกินไปแล้ว ส่วนทุกข์มันยัดเข้ามาใส่ปากของเรา ใส่ท้องใส่จิตใส่

ใจของเรา หมดหวัง อะไรก็ก้าวขาไม่ออก ประพฤติปฏิบัติก็ก้าวขาไม่ออก เลยหมดหวัง ๆ นี่แหละคือถูกกิเลสตั้มเอาอย่างเปื่อยแล้วทั้ง ๆ ที่ยังไม่ตาย ถ้าคาดถ้าหมายอย่างนั้น

นี่เป็นทางเดินของกิเลสทั้งนั้น มันผลึกมันตันออกนอกกลุ่มนอกทาง เราไม่รู้ชี้ เพราะฉะนั้นจึงบอกให้ทราบว่าเป็นอุบายวิธีการของกิเลสมันเคยหลอกเคยตั้มตุนโลกมานานแสนนานแล้ว เราก็คือเป็นคนหนึ่งในโลกอย่าให้ถูกกิเลสตั้มตุน ทั้ง ๆ ที่มีธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีครูมีอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอนยื่นเครื่องมือให้อยู่ตลอดเวลา ฟันมันลงไปด้วยสติด้วยปัญญา กิเลสไม่ใช่ดิน ไม่ใช่ไฟ ไม่ใช่ลม ไม่ใช่ไฟ ไม่ใช่อดีต ไม่ใช่อนาคต ไม่ใช่กาลสถานที่ใด ๆ ทั้งนั้น แต่กิเลสคือกิเลสฝังอยู่ที่หัวใจในวงปัจจุบันนี้ ธรรมก็เหมือนกัน ไม่ใช่ดิน น้ำ ลม ไฟ เช่นเดียวกัน สติธรรมก็เป็นเครื่องมือ กิเลสอยู่ในหัวใจเรานี้ หมุนลงไปตรงนี้ พระพุทธเจ้าพระองค์ใดสอน สอนลงที่ตรงนี้แหละไม่ที่อื่น

เรื่องกองไฟกองไฟบ่อเกิดแก่เจ็บตายอยู่ที่ใจ ใจเป็นตัวสำคัญที่จะรับความแทรกซึมของเชื้อทั้งหลายฝังลงที่ใจ และทำใจให้เป็นฟุ่ตบอลลิ่งไปภพนั้นลิ่งไปภพนี้ ให้ไปเกิดภพนั้นให้ไปเกิดภพนี้ ถ้าหากว่าไม่มีธรรมแทรกอยู่ในใจ ก็จะมีแต่กิเลสมันหมุนตัวหรือผลึกตันเหยียบย่ำทำลายลงไป ให้ทำแต่ความชั่วช้าลามกอย่างเดียว เวลาตายก็จมลงไปนรกอเวจี หากมีธรรมเป็นเครื่องแฝงกันอยู่ เป็นเครื่องต้านทานกันอยู่ คนเราเกิดก็ยังมีทางที่จะไปเกิดดีได้ อย่างเกิดเป็นเทวบุตรเทวดา เป็นมนุษย์ผู้มีอำนาจวาสนาฤทธาศักดานุภาพด้วยความเป็นธรรม มีสมบัติศฤงคารบริวารด้วยความเป็นธรรม หากเป็นเทวดาอินทร์พรหมก็เป็นไปได้ สุดท้ายเมื่อบุญกุศลมีมากก็หมุนเข้าไปจนกระทั่งถึงนิพพาน ฟันทุกซี่ไปได้เลย นี่อำนาจของธรรมเป็นเช่นนี้

เราจงตั้งใจประพฤติปฏิบัติ อย่าได้ลดได้ละความพากเพียร เอาให้เห็นจริงอยู่ภายในใจ เราถูกกิเลสตั้มตุนหลอกมาด้วยความหวังต่าง ๆ นั้นหวังมานานแล้ว ไม่เห็นมีอะไรสมหวัง กิเลสตัวใดมาทำให้สมหวังมีไหมไม่เคยมี พอจะก้าวเข้านี้มันหลอกไปโน้นอีกแล้ว พอจะก้าวเข้าสู่นี้มันหลอกไปโน้นอีกแล้ว ๆ ไม่เคยให้อยู่ในความอิมพอ ให้ความสุขเพราะความอิมพอ เพราะกิเลสจัดการให้ กิเลสแต่งให้ไม่มี กิเลสสร้างบ้านสร้างเรือน กิเลสสร้างสมบัติเงินทองข้าวของ กิเลสสร้างรูป สร้างเสียง สร้างกลิ่น สร้างรส เครื่องสัมผัสต่าง ๆ ให้อยู่ในความพอดี ใ้มนุษย์ทั้งหลายได้เสวยความสุขความสบายตลอดไปไม่เคยมี

ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วจะเอาความหิวความโหยความทรมาณยัดเข้าไป แทรกเข้าไป ๆ ให้กลิ้งไปตลอดเวลาด้วยความหิวความโหยความกระหาย มีเงินเป็นล้าน ๆ ก็ตามเถอะ ความหิวความกระหายมันจะแทรกเข้าไปเป็นกองใหญ่เท่านั้นแหละ มันหลอกกว่า

ถ้าได้อีกกองหนึ่งเท่านั้นจะพอดี และมาอีกกองหนึ่ง ถ้าได้สองกองอีกเท่านั้นจะพอดี จะพอดีเรื่อย แต่ไม่เคยพอดี นี่ละท่านว่า นตฺถิ ตณฺหาสมมา นที ความหิวความโหย ความทะเยอทะยานอยากอันใดจะเกินตัณหานี้เป็นไม่มี คิดดูแม่น้ำมหาสมุทรก็ไม่เทียบเท่ากับตัณหานี้ได้เลย ท่านจึงว่า นตฺถิ ตณฺหาสมมา นที แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาเป็นไม่มี นั่นฟังซิ แล้วเรายังจะหวังอยู่หรือว่า จะเอาความสุขความพอดีบพอดีจากกิเลสตัณหาหมั่นดับแต่งให้ เคยมีพอดีไหม ก็บอกว่าไม่เคยมีอยู่แล้ว เราจะหาที่ไหนเมื่อมันไม่เคยมี ฟังซิ ถ้าเคยมีก็ยังไม่พอเสาะพอแสวงหาได้ เพราะเคยมีเราก็อาจจะเจอ อันนี้มันไม่เคยมีจะเอาอะไรมาเจอ ก็มีแต่ถูกมันตม้จมไปเรื่อย ๆ

ธรรมะประกาศกังวานอยู่ตลอดเวลา เราไม่คิดไม่อ่านไม่เชื่อแล้วเราจะทำยังไง สร้างความหวังมาจากไหน สร้างความความหวังมาจากกิเลสไม่มีทาง ต้องสร้างความหวังจากธรรม ธรรมนี้เคยให้ความหวังแก่โลกมามากต่อมากแล้ว พันทุกซึกก็เพราะธรรม มีความสุขความสบายก็เพราะธรรม ฟังแต่ว่าธรรม ๆ ไม่เคยทำผู้หนึ่งผู้ใดให้มีความล้มจมฉิบหายไปบ้างเลย มีแต่ส่งเสริมให้เป็นสิริมงคลเป็นความสุขความสบายทั้งปัจจุบันและอนาคตตลอดไป ธรรมเป็นเช่นนั้น สร้างความหวังให้แก่คนมามากขนาดไหนแล้ว ธรรม ส่วนกิเลสมันสร้างความหมดหวังให้แก่คนมามากเท่าไรแล้ว เอามาเทียบกัน เราเป็นนักปฏิบัตินำมาพิจารณาซิ

สติปัญญาที่อยู่หุงต้มแกงกินไม่ได้ทำไม่ไม่เอามาใช้ พระพุทธเจ้าท่านใช้จนได้เป็นศาสดาเอกของโลก สวาททั้งหลายใช้จนได้พ้นจากโลก ให้กิเลสพาใช้มันได้เรื่องอะไร มันพาให้จมมามากต่อมากแล้วทำไมไม่เข็ดไม่หลาบมนุษยเรา เฉพาะอย่างยิ่งนักบวชนักปฏิบัติเราไม่เข็ดใครจะเข็ด จะให้ตาสีตาสาเขาไม่เคยสนใจกับบรรดากับธรรมอะไร เอาอะไรมาเข็ด ความรู้สึกในทางธรรมแม้ชนิดหนึ่งก็ไม่ปรากฏจะเอาอะไรมาเข็ด ผู้ที่สำนึกในธรรม สำนึกในโทษ พิจารณาย้อนหน้าย้อนหลังในตัวเองโดยอรรถโดยธรรมเท่านั้น เป็นผู้ที่เห็นโทษเห็นภัย เป็นผู้ที่ลละจะถอดถอนได้บรรดาเสี้ยนหนามที่มีอยู่ภายในจิตใจ ฉะนั้นขอให้ทุกท่านตั้งอกตั้งใจพิจารณา

ผมนะเป็นห่วงพวกท่านทั้งหลายมากทีเดียว ไม่ใช่ว่าพูดด้วยความตลกขบขันเหยียดหยาม ห่วงจริง ๆ รับก็รับด้วยความเมตตาสงสารไม่ได้รับด้วยความอะไร ด้วยความอวดอำนาจวาสนาเยอหยิ่งจองหองนั้นไม่มี เรายันได้เลย ร้อยทั้งร้อยไม่มีอะไรบั้น มีแต่ความเมตตาสงสารล้วน ๆ เพราะฉะนั้นเมื่อพากันมาประพฤติปฏิบัติแล้ว ขอจงเห็นใจเราผู้อบรมแนะนำสั่งสอนว่าเจตนามีต่อพวกท่านขนาดไหน แล้วก็ให้นำอันนี้เข้าไปพิจารณาตัวเอง ให้มีความเมตตาสงสารตนเอง เห็นแก่ตัวเองโดยอรรถโดยธรรม มากเช่นเดียวกับครูบาอาจารย์ท่านมอบให้หรือยิ่งกว่านั้น จนกลายเป็นสมบัติล้วน ๆ ของ

ตนขึ้นมาภายในใจ ระหว่างธรรมกับใจกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นธรรมทั้งแท่ง ภายในใจแล้ว นั่นละเป็นสมบัติที่ท่านทั้งหลายจะพึงได้รับเอง โดยที่ครูบาอาจารย์หรือใคร ๆ ก็ตามไม่ได้ไปแบ่งปันปันส่วนเอาด้วยเลยแม้แต่เม็ดเดียว นั่นเป็นสมบัติของเราแท้ ๆ นี่เวลาเรามาศึกษาให้ตั้งอกตั้งใจ ทำให้จริงให้จิงนักปฏิบัติ

เวลานี้ร่อยหรอลงมากแล้วครูบาอาจารย์ ปีหนึ่งตาย ๒ องค์ ๓ องค์ก็มีแล้วเห็นใหม่ เมื่อตอนต้นปีนี้ก็หลวงปู่คำดี ตอนปลายปีนี้ก็หลวงปู่แหวน มีแต่เพชรน้ำหนึ่งทั้งนั้น ถ้าเป็นครั้งพุทธกาลแล้วจะพูดว่ายังไงถ้าไม่ใช่ว่าเป็นพระอรหันต์ นอกจากพวกหูหนวกตาบอดไม่เคยสนใจกับอรรถกถาธรรมเท่านั้น จึงจะขะเขย่งในคำว่าอรหันต์ อรหันต์ มันจะตื่นล้มตื่นตายไปด้วยความกระเสือกกระสนเพราะอำนาจแห่งกิเลสตัณหาเท่านั้น มันสนใจไปทางนั้นเท่านั้นพวกนั้น

ผู้สนใจในธรรมฟังว่าอรหันต์แล้วทำไมจะไม่กระหึ่มกระหือญ่องละ พระพุทธเจ้าเป็นองค์เช่นไร ที่เป็นอรหันต์เป็นศาสดาของโลกเป็นองค์เช่นไร สาวกทั้งหลายเป็นองค์เช่นไร เป็นตัวเสียดจัญไรของโลกหรือ ถึงจะพูดถึงเรื่องพระอรหันต์ พูดเรื่องของผู้ปฏิบัติธรรมบรรลุนิพพานบ้างไม่ได้ มันเป็นอะไรถ้าไม่ใช่จะเคารพกิเลสเสียจนไม่มีสติ ไม่มีพุงให้มันกินให้มันยัดแล้ว เอา ฟังให้ถึงใจของท่านทั้งหลาย

กิเลสมันเอาเรามันเอาอย่างถึงใจ ทำไมเราจะเอามันอย่างถึงใจบ้างไม่ได้ แต่กิเลสมันเอาเราอย่างถึงใจมันถึงจริง ๆ มันเป็นกิเลสทุกประเภท เป็นความโกรธ ความอิจฉาพยาบาทราคะจองเวร ความเคียดความแค้น แต่เราเอามันสู่มันไม่มีเคียดมีแค้นเป็นธรรม นักรรณะล้วน ๆ เอาให้เห็นกันซิ คุณค่าของกิเลสคุณค่าของธรรมต่างกันอย่างไรในหัวใจของเราดวงเดี๋ยวนี้ เอาให้ชัด

หมดไป ๆ นี้อวดคิดไม่ได้นะผมก็ดี หัวใจมีอยู่ทำไมจะไม่คิด แต่ก่อนครูบาอาจารย์มีหลายท่านหลายองค์ องค์นั้นก็เฉลี่ยเจือจานกันไปตามอัธยาศัยของตน อยากไปหาครูบาอาจารย์องค์ใดก็ไป เพราะเป็นที่แน่ใจ ๆ ด้วยกันทั้งนั้น บรรดาครูบาอาจารย์ที่ให้คำแนะนำสั่งสอนตลอดการพาดำเนิน เราไม่แสลงหูแสลงตา เพราะหลักใหญ่ก็เป็นลูกศิษย์ของครูบาอาจารย์คือหลวงปู่มั่น ซึ่งเป็นผู้พาดำเนินปฏิบัติที่ราบเรียบที่สุดในสมัยปัจจุบัน นี่ก็มีแต่ลูกศิษย์ของท่าน ถึงจะแฝงไปบ้างก็เล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่มาก หลักใหญ่ก็อยู่ในกฎเกณฑ์ของท่าน มันก็น่าไว้วางใจเป็นที่พอใจ

องค์นั้นไปอยู่กับครูบาอาจารย์นั้น ๆ องค์นั้นมีคุณนั้น ๆ กับครูบาอาจารย์องค์นั้น เฉลี่ยกันไปก็เป็นน้ำไหลบ่า ภาวระก็พอดีพอดีกับครูบาอาจารย์แต่ละองค์ที่จะรับ นี่ที่นี้หมดไปทำยังไง ไม่กี่ปีมาแล้วครูบาอาจารย์องค์วิเศษวิโส เป็นทองทั้งแท่ง ๆ หรือว่าเพชรน้ำหนึ่งหมดไป ๆ จนกระทั่งจะไม่มีอะไรเหลือแล้วจะทำยังไง เราจะไม่ตื่นเนื้อตื่น

ตัว สร้างตัวของเราให้เป็นอย่างนั้นบ้างเธอ เวลาอยู่กับครูบาอาจารย์เอาให้จริงให้จั้งซี ให้ธรรมนี้ได้ถึงใจดูซิจะเป็นยังไง

อยู่กับใครมันไม่สนิทใจละ ให้อยู่กับหัวใจเรานี้สนิทใจมากที่สุดทีเดียว ตายใจเลย เอ้า หมด..เท่านั้นพอ ครูบาอาจารย์ก็สาธยายไว้ ให้อึดให้เกาะท่านเหมือนอย่างแต่ก่อน ไม่เกาะ แต่เรื่องความเห็นบุญเห็นคุณนั้นเป็นมหากัตถุญกตเวทีแหละไม่ต้องบอก เพราะอันนี้เป็นหลักธรรมชาติ เมื่อจิตได้ถึงขั้นแห่งความบริสุทธิ์แล้ว ต้องเป็นมหากัตถุญมหากตเวทีทันทีเลย ใจส่วนที่จะไปเกาะไปเกี่ยว ไปห่วงไปเหนียวท่านเหมือนอย่างแต่ก่อน เหมือนเด็กที่กำลังตีนมแม่นั้นไม่เป็น เรื่องเห็นคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ คุณของครูบาอาจารย์นี้ยกไว้ ไม่มีอะไรเทียบแห่งใจของพระอรหันต์ที่เห็นคุณ เพราะใจของพระอรหันต์ที่เห็นคุณนั้นเป็นใจล้วน ๆ ไม่มีกิเลสเข้าไปเคลือบไปแฝงไปคัดค้านต้านทานบ้างเลย เอาให้มันเห็นซีหัวใจของเรา ท่านสอน-สอน ลงในจุดนี้ทั้งนั้น ๆ

อย่าเห็นอะไรเป็นของประเสริฐของอัครจริย เราเคยกลิ้งเกลือกล้มตายกับสิ่งเหล่านี้มานานแสนนานแล้วแหละ โลกธรรม ๘ มันตีอะไรพิจารณาซิ มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ แนะ ฟังซิ มันก็มีอยู่เต็มหัวใจในกายในใจของเราอยู่แล้ว ไม่มีใครมานินทาสรรเสริญโลกธรรม ๘ นี้ก็เต็มหัวใจของเราอยู่แล้ว เราตื่นอะไร เอาธรรมสังหารสิ่งเหล่านี้ให้แหลกแตกกระจายไปหมด ยังเหลือแต่ธรรมทั้งแห่งดูซิจะเป็นยังไง นินทา สรรเสริญ มีไหม โลกธรรม ๘ มีไหม

มันไม่ได้มีอะไร มีแต่ความพอ อดีตไม่มี อนาคตไม่มี ความหวังอย่างนั้นอย่างนี้หมดเพราะสร้างไว้เต็มที่แล้ว เรียกว่าเต็มแล้ว ความหวังก็สมบูรณ์แล้ว หมด ไม่มีอะไรที่จะมาเกาะเกี่ยว นั่นละท่านจึงไม่มีอดีตไม่มีอนาคต อยู่ตามหลักธรรมชาติ ถึงกาลที่ควรจะไปแล้วไป ไม่หึงไม่หวงไม่ห่วงไม่เสียดาย เสียดายมันอะไร ดินน้ำลมไฟก็ทราบ อยู่แล้วตั้งแต่ยังไม่ตาย นี่คืออะไรนั่นคืออะไร แนะ ในตัวของเราเอง สิ่งภายนอกที่เกี่ยวข้องกับเราก็สภาพอันเดียวกันตื่นอะไร นี่จึงเรียกว่าปัญญารอบตัว เมื่อรอบตัวจนกระทั่งรอบใจแล้วก็หมดปัญหาโดยประการทั้งปวง ขอให้ทุกท่านนำไปประพฤติปฏิบัติ

เอาละ วันนี้รู้สึกเหนื่อยแล้ว พอ